

**GENEZA ORNAMENTICII CERAMICE  
SPECIFICĂ VEACURILOR VIII – XI,  
LA DUNĂREA DE JOS**

A trata spațiul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră ca un tot, din punct de vedere cultural, în perioada secolelor V–VII, este inexact, deoarece fiecare dintre provinciile constitutive prezintă particularități ce le individualizează. Dobrogea a beneficiat de prezența romano-bizantină, pe întreg teritoriul, până în prima jumătate a secolului al VII-lea p. Chr.<sup>1</sup>, pentru ca, după această perioadă, ea să se mențină, până la sfârșitul veacului al X-lea p. Chr., spre zonele estice și vestice, precum și spre partea de nord a provinciei. Începând cu mijlocul secolului al V-lea p. Chr., pe teritoriul istro-pontic au fost așezate, în calitate de federați, diverse populații migratoare<sup>2</sup>, care i-au schimbat aspectul etnic, păstrând-o, totuși, ca majoritară, pe aceea tracă romanizată<sup>3</sup>. În timpul domniei lui Iustinian (527-565), deși în câmpiile Munteniei triburile slave își făceau deja simțită prezența, constituind, evident, și un real pericol pentru Dobrogea, totuși Scythia era încă o provincie puternică a Imperiului, care își aducea aportul în acțiunea de recucerire a orașelor crimeene<sup>4</sup>. Noile populații migratoare, sosite în a doua jumătate a secolului al VI-lea p. Chr. și în veacul următor<sup>5</sup>, vor măcina, însă, pe nesimțite, armatele romano-bizantine de aici, determinând Imperiul să-și restrângă dominația, începând cu prima parte a veacului al VII-lea p. Chr., spre zonele deja precizate.

---

<sup>1</sup> *Istoria României*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1960, p. 580 (în continuare *Istoria României I*); *Istoria Românilor*, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*, Ed. Academiei Române, Buc., 2001, p. 494-495 (în continuare *Istoria Românilor II*)

<sup>2</sup> *Ibidem*, p. 493

<sup>3</sup> Există mențiuni că, din rândul acesteia, se recrutau cadre militare numeroase, cf. *Istoria României I*, p. 596

<sup>4</sup> *Ibidem*, p. 600; R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei. Romanii la Dunărea de Jos*, vol. II, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1968, p. 416 (în continuare *DID II*); Prezența stăpânirii romano-bizantine în Dobrogea este evidențiată și de atenția pe care împărații constantinopolitani au acordat-o reconstruirii unor cetăți, cf. *Istoria României I*, p. 597-601; M. Irimia, *Cuptoarele romano-bizantine de ars ceramică de la Oltina (jud. Constanța)*, în „Pontica”, I, 1968, p. 407; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 145-146; *Istoria Românilor II*, p. 494

<sup>5</sup> A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 152-153

După cum se știe, Oltenia de la vest de Jiu a fost, timp de aproape două secole, sub stăpânire romană<sup>6</sup>, iar, începând cu domnia lui Constantin cel Mare și până în secolul al VI-lea p. Chr., aceasta se va regăsi, cu unele întreruperi, mai ales pe linia Dunării<sup>7</sup>.

Muntenia a reprezentat enclava autohtonă aproape înconjurată, dominată și puternic influențată de provinciile romane și romano-bizantine limitrofe. Ea a cunoscut cel mai puțin prezența trupelor romane<sup>8</sup> și, ca atare, a fost cel mai mult bulversată, în evoluția ei, de diverse populații migratoare, reprezentând, secole de-a rândul, unul din capetele de pod, de unde acestea au atacat Imperiul la sud de fluviu.

Proporția diferențiată a prezenței romano-bizantine sau nomadă, a stabilității sau retragerii spre zone mai sigure a populației autohtone se va reflecta în culturile specifice anumitor perioade istorice, creând, într-un fond larg, caracteristici regionale.

Prezența romană în Dobrogea, până târziu, în secolul al VII-lea p. Chr., și-a pus puternic amprenta asupra societății de aici și a culturii dezvoltată de aceasta. Din punct de vedere al ceramicii, constatăm că cea romano-bizantină, importată sau confecționată pe loc, este majoritară, ceea ce-i conferă teritoriului respectiv un aspect aparte în rândul provinciilor analizate. Pentru secolele V–VII, frecvența anumitor tipuri de vase este conformă cu ordinea în care le vom enumera: amfore, urcioare, oale, căni, farfurii, platouri și opaițe. Din punct de vedere al motivului decorativ, ne vom apleca, cu predilecție, asupra primelor patru tipuri.

În această perioadă, suprafața exterioară a amforelor prezenta ca decor<sup>9</sup>: caneluri largi pe gât și pansă (secolul al IV p. Chr.); caneluri largi și adânci (secolele IV–V); linii orizontale larg incizate, distanțate și neregulat trasate, dispuse pe toată suprafața vasului (secolele IV–V); linii orizontale, fin incizate, plasate pe umăr, urmate pe restul pansei de muchii în relief circulare, dispuse la distanțe variabile (secolele IV–VI); bandă de nervuri în relief, dispusă pe gât, însoțită de o linie

---

<sup>6</sup> *Istoria Românilor* II, p. 38

<sup>7</sup> *Istoria României* I, p. 616; O. Toropu, C. Tătulea, *Noi date despre locuirea romană târzie la Sucidava Celei*, în „Drobeta”, V, 1982, p. 115; *Istoria Românilor* II, p. 559-560, 613-614

<sup>8</sup> *Ibidem*, p. 617

<sup>9</sup> DID II, p. 489; C. Scorpan, *Ceramica romano-bizantină de la Sacidava*, în „Pontica”, VIII, 1975, p. 267 și *passim*; I și Al. Barnea, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, în „Peuce”, IX, 1984, p. 102; Zaharia Covacef, *Capidava în secolul VI e.n. Câteva observații pe baza cercetărilor din sectorul V al cetății*, în „Pontica”, XXI-XXII, 1988-1989, p. 191; A. Opaiț, *Ceramica din așezarea și cetatea de la Independența (Murighiol), secolele V î.e.n –VII e.n.*, în „Peuce” X/1, 1991, p. 139 și *passim*

incizată, în val, cu pante adânci și neregulate, plasată pe umăr (secolul al V-lea p. Chr.); caneluri adânci și înguste, uniforme, dispuse pe umăr și spre fundul vasului (a doua jumătate a secolului al V-lea p. Chr.); caneluri regulate și corpul acoperit cu angobă crem-verzuie (secolele V–VII); caneluri rare pe gât, iar, în partea superioară a pansei, încă patru astfel de elemente, largi și adânci (secolul al VI-lea p. Chr.); linii dese, fin incizate, ușor vălurite, în partea superioară a corpului, urmate de un brâu compus din trei caneluri orizontale (secolul al VI-lea p. Chr.); uneori, caneluri largi, inegale, dispuse în jumătatea superioară a vasului, combinate cu angoba albă, care acoperea întreaga suprafață exterioară a vasului (secolele VI–VII); brâuri în relief, dispuse orizontal, la distanțe egale, pe întreaga suprafață exterioară a recipientului (secolele VI–VII); linii orizontale, incizate fin și des, dispuse pe umăr (secolele VI–VII); bandă formată din trei-patru linii orizontale, fin incizate, dispusă pe umăr, a cărei prelungire coboară, apoi, în spirală, acoperind o parte din suprafața vasului (secolele VI–VII); linii vălurite, incizate adânc și des, plasate pe mijlocul corpului sau în jumătatea superioară (secolele VI – VII).

Prezentarea noastră este orientativă, însă C. Scorpan, analizând amforele de pe o arie mai largă, a ajuns la următoarele concluzii<sup>10</sup>: canelurile, care, într-o perioadă anterioară, acopereau tot corpul vasului, se restrâng, în secolul al IV-lea p. Chr., în partea superioară a acestuia și sunt mai dese; începând cu veacul următor, ele sunt înlocuite, treptat, cu liniile orizontale des incizate, plasate în partea superioară a corpului amforei, fenomen ce a avut tendințe de generalizare în secolele VI–VII. În aceeași perioadă, apar liniile incizate în val, întâlnite, în proporție mai mare, la vasele descoperite pe teritoriul dobrogean<sup>11</sup>. Observăm, așadar, mai întâi, o restrângere a motivului decorativ în partea superioară a vaselor și o îndesire a canelurilor, apoi, o transformare, treptată, a acestora în linii orizontale incizate, apoi, și în val, dispuse uneori în benzi și plasate în aceeași parte a amforei.

Al doilea tip ceramic, urciorul, prezenta următoarele elemente ale gamei decorative<sup>12</sup>: caneluri dispuse până spre zona inferioară a suprafeței exterioare a vasului (secolele IV–VI); două benzi compuse din câte trei caneluri, plasate una pe gât și una pe umăr (secolele V–

---

<sup>10</sup> C. Scorpan, *op. cit.*, p. 280

<sup>11</sup> „În linii generale am constatat o evoluție de la caneluri distanțate, pe tot corpul, la caneluri mai dese în jumătatea superioară și cu muchiile aplatizate și apoi la striuri dese, adânci, ascuțite, orizontale apoi vălurite; de la gâtul înalt cu profil simplu, gura pâlnie, la gâtul mai scund și mai turtit”, cf. *ibidem*

<sup>12</sup> *DID* II, p. 490; C. Scorpan, *op. cit.*, p. 285-287

VI); câteva caneluri orizontale, dispuse în partea superioară a suprafeței exterioare a vasului (secolele V–VI); o bandă din trei caneluri pe umăr (secolele V–VI); o muchie în relief sau o bandă din două-trei caneluri pe gât, iar, pe umăr, o bandă compusă din șapte caneluri (secolul al VI-lea p. Chr.); pe umăr, o bandă din cinci linii orizontale, incizate, urmată de o linie incizată în val, trasată neregulat, secundată, la rândul ei, de o altă bandă, compusă din trei linii orizontale (secolele VI–VII).

Ca și la amfore, constatăm, și la acest tip ceramic, o restrângere a suprafeței pe care a fost realizat ornamentul, precum și o înlocuire a acestuia, spre sfârșitul perioadei, cu liniile incizate orizontal sau în val.

Deoarece, în epoca romană târzie, oalele și cămile aproape ajung să se confunde, acestea au fost analizate, de regulă, împreună, procedeu pe care îl vom urma. Pe corpul lor, observăm următoarele elemente ale gamei decorative<sup>13</sup>: caneluri, mai mult sau mai puțin pronunțate, dispuse pe aproape toată suprafața exterioară a vasului (secolele IV–VI); bandă de caneluri, dispusă pe gâtul înalt al vasului (secolele IV–VI); bandă de caneluri, plasată pe umărul recipientului (secolele IV–VI); câteva caneluri pe umăr, combinate cu dungi late de vopsea roșie, dispuse până în zona diametrului maxim (secolul al IV-lea p. Chr.).

Dar, repertoriul ceramic descoperit pe teritoriul Dobrogei nu este compus numai din vase romano-bizantine sau de certă influență romano-bizantină. El poate fi completat cu recipiente de formă tradițională getică sau romană târzie adoptată, ornamentate cu brâuri în relief, getice, alveolate sau crestate, sau cu linii în val, incizate. Aceste vase erau confecționate la roata rapidă și, prin combinarea celor două elemente (formă romană provincială și decor tradițional getic), trădează simbioza între cele două componente etnice. Ele au apărut în niveluri corespunzătoare secolelor IV–VI<sup>14</sup>.

De asemenea, sunt prezente aici și vase considerate ca aparținând unor populații nomade: amfore cenușii ornamentate prin tehnica lustrului, cu linii în zigzag, probabil de origine gotică, deși formele trădează o influență romană provincială (secolul al IV-lea p. Chr. și prima jumătate a celui următor)<sup>15</sup>; oale lucrate, de regulă, cu mâna, ornamentate cu caneluri largi pe corp, cu un șir de împunsături, realizate cu unghia în jurul gâtului, ori cu alveole sau crestături, pe

---

<sup>13</sup> DID II, p. 490; C. Scorpan, *op. cit.*, p. 288-289; Zaharia Covacef, *Ceramica de uz comun din sectorul de est al cetății Capidava. Sec. IV – VI*, în „Pontica”, XXXII, 1999, p. 138-144

<sup>14</sup> C. Scorpan, *loc. cit.*, p. 292

<sup>15</sup> A. Opaț, *Elemente etnice nord-dunărene în Scythia Minor (secolele IV–V e.n.)*, în „Peuce”, X/1, 1991, p. 128

partea superioară a buzei (prima jumătate a secolului al V-lea p. Chr.), aparținând, probabil, unor populații „nord-dunărene”<sup>16</sup>.

Nu încheiem această scurtă prezentare înainte de a face câteva precizări: pentru secolele VI–VII au fost semnalate și vase confecționate la roata lentă<sup>17</sup>; în rândul străchinilor și amforelor, au apărut recipiente lucrate din pastă caolinoasă, specifică zonei dobrogene; unele dintre elementele decorative folosite acum (precum liniile în val combinate cu cele orizontale, ambele incizate) se vor regăsi pe vase confecționate în secolele următoare. În privința amforelor, putem preciza că o parte a celor ornamentate cu caneluri în zona gâtului și pe corp sau doar în partea superioară a acestuia, cu benzi compuse din două-trei caneluri, se pare că au fost produse în atelierele din regiunea bazinului mijlociu și inferior al Dunării, din bazinul vestic al Mării Negre<sup>18</sup>, precum și din estul Mării Mediterane, Cipru sau nordul Mării Negre<sup>19</sup>, în timp ce amforele ornamentate cu striuri orizontale, dispuse pe partea superioară a corpului, se pare că își găsesc originea în bazinul egeean și în cel pontic<sup>20</sup>. În secolele IV–VII, apar și fragmente ceramice, ornamentate prin tehnici de certă tradiție romană, a căror suprafață fusese acoperită cu smalț verde sau verde-oliv<sup>21</sup>.

Retragerea mai timpurie a Imperiului Roman de la nordul Dunării a făcut ca, în Oltenia, cantitatea de fragmente ce provine de la amfore, ca și a ceramicii de import, să fie mult mai mică decât în Dobrogea. În această provincie, tipurile de vase mai bine reprezentate în secolele V–VII sunt oalele (cânille apar mai rar și nu prea au decor), urcioarele și amforele. Străchinile și farfuriile apar mai des decât amforele, dar, de regulă, nu poartă un ornament anume sau sunt acoperite, pe partea interioară, cu un strat subțire de glazură<sup>22</sup>. Ca atare, ne-am oprit doar asupra tipurilor de vase care ne oferă mai multe informații despre elementele gamei decorative ceramice, folosite în intervalul de timp deja menționat<sup>23</sup>.

---

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 128-129

<sup>17</sup> *DID* II, p. 494; C. Scorpan, *op. cit.*, p. 287

<sup>18</sup> F. Topoleanu, *Ceramica romană și romano-bizantină de la Halmyris (sec. I – VII d.Ch)*, Tulcea, 2000, p. 152-153

<sup>19</sup> *Ibidem*, p. 135. Cele ornamentate cu canelură în spirală, datate în secolele IV–V, apar doar în bazinul vestic al Mării Negre, cf. *ibidem*, p. 154

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 132

<sup>21</sup> C. Scorpan, *op. cit.*, p. 294

<sup>22</sup> O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III – XI)*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 49, 53

<sup>23</sup> Informațiile sunt mult reduse comparativ cu acelea pentru Dobrogea, cf. O. Toropu, *op. cit.*, p. 44, la nota 162

Pe suprafața exterioară a oalelor sunt prezente următoarele elemente decorative<sup>24</sup>: caneluri dispuse de pe umăr până spre zona inferioară a vasului (secolele IV–V); caneluri mai late sau mai înguste, dispuse începând de pe umăr și până sub zona mediană a recipientului (secolele IV–V); linii orizontale, incizate, plasate grupat, sub formă de benzi, și dispuse începând de pe umăr și până sub zona mediană a vasului (secolele IV–V); linii orizontale paralele, incizate fin sau mai adânc, dispuse pe gâtul sau umărul recipientelor (secolele IV–V); linii în val, incizate, aplicate pe gâtul sau umărul vaselor (secolele IV–V); rar, pe partea exterioară a unor oale, a fost aplicat un strat subțire de glazură verzuie (secolele IV–V); uneori, pe partea interioară a buzei, au fost realizate linii în val, incizate (secolele IV–V); rar apar vase a căror buză prezintă o ușoară șanțuire pe partea interioară (secolele IV–V); caneluri orizontale, paralele, plasate pe umăr (secolele IV–VI); linii orizontale, paralele, incizate, aplicate în zona umărului (secolele IV–VI); benzi de linii orizontale, incizate, îngrijit executate, dispuse pe gâtul mai înalt al vasului (secolul al VI-lea p. Chr.); largi caneluri, slab rediate, dispuse pe pânțele (a doua jumătate a secolului al VI-lea p. Chr.).

O parte din cănile date în secolele IV–V prezintă caneluri în zona gâtului.

Pe suprafața exterioară a urcioarelor descoperite pe teritoriul Olteniei apar următoarele elemente decorative<sup>25</sup>: linii orizontale, incizate, plasate în zona gâtului (secolele IV–V); o linie orizontală, canelată sau incizată, dispusă pe umăr (secolele IV–V); angobă de culoare cafenie (secolele IV–V); trei linii orizontale, incizate, plasate pe umăr și strat de glazură verde-oliv pe întreaga suprafață exterioară a urciorului (secolele IV–V); caneluri orizontale plasate pe umăr (secolele IV–VI); linii incizate, paralele, dispuse orizontal în zona umărului (secolele IV–VI); smalț pe suprafața exterioară a urciorului (secolul al VI-lea p. Chr.).

În secolele IV–VI, pe partea exterioară a amforelor, se găseau următoarele elemente decorative<sup>26</sup>: caneluri largi dispuse orizontal, care acopereau corpul recipientului, începând de sub umăr și până spre zona inferioară; linii orizontale dese, adânc incizate, plasate pe umăr; linii vălurite, dese, incizate adânc, dispuse imediat sub gât.

---

<sup>24</sup> *Ibidem*; O. Stoica, *Așezarea prefeudală și feudală timpurie de la Făcăi-Braniște, municipiul Craiova*, în „Historica”, II, 1971, p. 61; O. Toropu, *op. cit.*, p. 45-58; D. Tudor, *Oltenia romană*, Editura Academiei R.S.R., București, 1978, p. 433; O. Toropu, C. Tătulea, *Sucidava Celei*, Editura Sport-Turism, Buc., 1987, p. 120

<sup>25</sup> O. Toropu, *op. cit.*, p. 45-58; D. Tudor, *op. cit.*, p. 433; O. Toropu, C. Tătulea, *op. cit.*, p. 118-119

<sup>26</sup> O. Toropu, *op. cit.*, p. 45-58; D. Tudor, *op. cit.*, p. 433, 439, 464

Ca și în Dobrogea, constatăm, și aici, tendința de restrângere a spațiului de depunere a motivului decorativ, de pe întreaga suprafață a vasului doar în zona umărului, uneori, acesta constând într-o singură canelură sau linie incizată. Dintre elementele gamei decorative, cel mai des apar canelurile și liniile orizontale incizate, ultimele dispuse, uneori, grupat, sub formă de benzi. Le întâlnim, de altfel, aproape pe orice formă de vas, lucrată la roată, care are peretele mai înalt, indiferent că este de import sau imitație locală. Oalele de tradiție dacică, cu siluetă mai zveltă și confecționate cu mâna, apar destul de rar<sup>27</sup> și, de regulă, nu sunt ornamentate. Înregistrăm, însă, situații în care, pe umărul unora dintre ele, a fost incizată o linie în val lin (a doua jumătate a secolului al VI-lea p. Chr.)<sup>28</sup>. Tot de acum, încep să fie prezente, în mai mare cantitate, în unele situri, și vase lucrate cu mâna, dar cu forme specifice repertoriului ceramic slav<sup>29</sup>. Ca o precizare generală, menționăm că, în așezările de pe linia Dunării, ca și în cele cvasiorășenești din interiorul provinciei, influența provincial-romană este predominantă, atât în forme, cât și ca decor, în timp ce în siturile mai retrase se găsesc și recipiente cu forme tradiționale dacice, puse însă pe seama unei infuzii a dacilor liberi, produsă după deceniul opt al secolului al III-lea p. Chr.

În secolele V–VII, pe teritoriul Munteniei, elementele tradiționale dacice sunt, comparativ cu spațiul celorlalte două provincii analizate, mai puternice și răspândite pe un areal mai larg<sup>30</sup>. Păstrarea și utilizarea lor a fost posibilă datorită unei prezențe graduale a statului roman, apoi romano-bizantin, în zonă, manifestată „în trepte”, pornind de la *limesul transalutan* spre est, dar și de la Dunăre spre zona muntoasă. De altfel, existența mării regiuni de șes, ușor accesibilă, a favorizat nu numai o supraveghere romană, ci și pătrunderea a numeroase populații migratoare, unele doar în trecere, altele care se vor stabili aici, pentru perioade de timp variate. Această multitudine etnică a făcut posibilă formarea unei civilizații „intermediară, mixtă, care îmbină elemente romanice (inclusiv dacice romanizate) și slave, evoluată într-o zonă–tampon între Imperiu și spațiul nordic populat de slavi”<sup>31</sup>. Toate

---

<sup>27</sup> O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 59, 61, 63 (în așezarea de la Făcăi-Braniște/Craiova ceramica lucrată cu mâna este mai bine reprezentată decât aceea confecționată la roată, cf. *ibidem*, p. 61); O. Toropu, *op. cit.*, p. 44, 89

<sup>28</sup> *Ibidem*; O. Stoica, *op. cit.*, p. 59

<sup>29</sup> *Ibidem*, p. 64; D. Tudor, *op. cit.*, p. 433

<sup>30</sup> Ligia Bârzu, *Tradiție și influențe la Dunărea de Jos*, în „Cercetări Arheologice în București” (CAB), III, 1981, p. 53

<sup>31</sup> V. Popovic, *La descente des Koutrigours, des Slaves et des Avars vers la Mer Egée: Le témoignage de l'archéologie*, în „Comptes Rendus de l'Académie des Inscriptions”, Paris, III, 1978, p. 604, 606, *apud* Al. Madgearu, *Continuitate și discontinuitate culturală*

aceste componente se vor regăsi și în ceramica specifică secolelor V–VII, cu tot ceea ce înseamnă ea– forme, tehnică, decor-.

Spre deosebire de celelalte zone amintite, în Muntenia, constatăm că forma preponderentă este oala-borcan, amforele sunt destul de rare și, de regulă, sunt de producție locală, iar urcioarele apar sporadic. Conform situației existente, vom începe prin a prezenta elementele decorative întâlnite pe suprafața exterioară a primelor recipiente menționate. În această perioadă, decorul oalelor-borcan, confecționate la roata rapidă, era constituit și distribuit astfel<sup>32</sup>: linii în val, ușor distanțate, dispuse în zona umărului (secolele V–VII); bandă în val dublu sau triplu, cu unde egale sau nu, dispusă în zona umărului (secolele V–VII); trei-șase caneluri dispuse pe gâtul și pe partea superioară a umărului vasului (secolele VI–VII); o linie incizată orizontal, plasată pe umăr (secolele VI–VII); linia în zigzag, pe două registre, delimitate de linii simple orizontale– ornamentul este incizat și plasat pe umărul recipientului (secolul al VI-lea p. Chr.); bandă formată din patru sau mai multe linii orizontale, fin incizate, dispusă pe umăr (secolele VI–VII); benzii de linii orizontale, incizate, dispuse începând de pe umăr și până pe partea superioară a pântecului (secolele VI–VII); benzi formate din două linii orizontale, incizate, trasate îngrijit, dispuse pe jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); linii orizontale subțiri, incizate, cu spații între ele (secolele VI–VII); rar apar benzi de linii orizontale, înguste, alternând cu acelea

---

la Dunărea de Jos în secolele VII – VIII, Editura Universității București, Buc., 1997, p. 117

<sup>32</sup> P. Diaconu, *Observații asupra ceramicii din sec. XII–XIII de pe teritoriul orașului București*, în „Studii și cercetări de istorie veche” (SCIV), IX, 1958, 2, p. 453-454 (cu datare greșită în secolele XII–XIII); I. Ionașcu, S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D. V. Rosetti, *Șantierul arheologic București*, în „Materiale și cercetări arheologice” (MCA), VII, 1961, p. 660-661; S. Morintz ș.a., *Săpăturile arheologice din București*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 766; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, *Săpăturile de la Bucureștii–Noi din 1960*, în „CAB”, I, 1963, p. 89-90 și planșele de la p. 95, 97; V. Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, în „CAB”, I, 1963, p. 39 și fig. 26 de la p. 40; Vl. Zirra, Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe Câmpul Boja din cartierul Militari*, în „CAB”, I, 1963, p. 60; V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești–Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești)*, în „SCIV”, XV, 1964, 4, p. 491 și urm.; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *Șantierul arheologic Băneasa–Străulești*, în „CAB”, II, 1965, p. 89 și urm.; Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei, în secolele VI–VII e.n.*, în „SCIV”, XVII, 1966, 4, p. 671-673; Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, Editura Academiei R.S.R., Buc., 1974, p. 92-93; Margareta Constantiniu, Suzana Dolinescu-Ferche, *Contribuții la cunoașterea veacului VI e.n. pe teritoriul Bucureștilor (Săpăturile din strada Ghivon N.)*, în „CAB”, III, 1981, p. 97



late, toate incizate și dispuse pe jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); șanțuri mai largi, orizontale, trasate neregulat, în zona diametrului maxim al recipientului (secolele VI–VII); linii înguste, alternând cu cele late, plasate pe buză (secolele VI–VII); o linie în val, uneori cu pantă medie și lină, uniform realizată, incizată pe umărul vasului (secolele VI–VII); linii în val, incizate, repetate la mică distanță, începând de pe umăr și până pe partea superioară a pântecelui (secolele VI–VII); benzi formate din câte două linii în val, cu pantă mică, trasate neregulat, dispuse pe jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); bandă, de linii orizontale incizate, plasată pe umăr, secondată de o bandă formată din linii în val (secolele VI–VII); trei caneluri urmate, la mică distanță, de trei linii în val cu pantă lină, uniformă, plasate pe partea superioară a vasului (secolele VI–VII); rar, apar linii orizontale, incizate, dispuse începând de pe umăr și până la aproape patru centimetri de zona inferioară (secolele VI–VII); strat de angobă pe suprafața vasului (secolele VI–VII); linie incizată elicoidal, cu pasul mare, care pornește de pe umăr și se desfășoară până spre zona inferioară a recipientului (sfârșitul secolului al VI-lea– secolul VII); bandă din trei-cinci linii orizontale, incizate, plasată pe umăr (secolele VI–VII și, eventual, VIII); benzi de linii orizontale alternând, pe jumătatea superioară a vasului, cu benzi formate din linii în val (secolele VI–VIII); două-cinci caneluri plasate pe umăr (secolele VI–VIII); val frânt, incizat, trasat neregulat (secolele VI–VIII); șase linii drepte incizate pe partea interioară a buzei (secolele VI–VIII).

Suprafața exterioară a aceluiași tip de vas, dar confecționat la o roată mai lentă, prezenta, de regulă, următoarele ornamente<sup>33</sup>: trei-patru linii în val, uneori suprapuse, incizate în zona gâtului (secolele V–VI); trei linii în val, uneori suprapuse, încadrate de benzi formate din două linii orizontale– întregul decor este incizat și acoperă umărul vasului (secolele VI–VII); o linie în val, incizată, plasată pe umăr (secolele VI–VII); linii în val, care se succed pe jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); trei benzi în val, care, uneori, se suprapun, incizate pe jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); o linie orizontală, incizată, plasată pe umăr (secolele VI–VII); linii înguste, orizontale, alternând cu acelea mai late, dispuse pe partea interioară a

---

<sup>33</sup> V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 491, 494-496; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 89-90; Eugenia Zaharia, *Donnée sur l'archéologie des IV<sup>e</sup>-XI<sup>e</sup> siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la Culture Dridu*, în „Dacia, N. S.”, XV, 1971, p. 279; P. Roman, Suzana Ferche, *Cercetările de la Ipotești (jud. Olt) (Observații asupra culturii materiale autohtone din secolul al VI-lea e.n. în Muntenia)*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie” (SCIVA), XXIX, 1978, 1, p. 82

buzei (secolele VI–VII); caneluri late trasate neîngrijit (secolele VI–VII); linii orizontale incizate pe o mare parte din suprafața exterioară a recipientului (secolele VI–VII); linia incizată elicoidal, care se desfășoară de pe umăr până spre zona plată a vasului (secolele VI–VII).

Oalele-borcan confecționate cu mâna dețin un procent semnificativ în rândul ceramicii din aproape toate siturile<sup>34</sup>, dar foarte puține dintre ele au fost ornamentate<sup>35</sup>. Atunci când întâlnim decor pe recipientele respective, acesta constă în<sup>36</sup>: alveole pe buza vasului (secolele V–VII); tot pe buză, creștături paralele sau plasate în unghi– pot fi adânci sau mai superficiale (secolele V–VII); linii orizontale, incizate, plasate pe jumătatea superioară a vasului (secolul al VI-lea p. Chr.); linia în val, incizată, plasată pe buză (secolele VI–VII); șiruri de împunsături în zona umărului (secolele VI–VII); brăuri în relief aplicate în jumătatea superioară a vasului (secolele VI–VII); valul simplu sau dublu, incizat, în zona umărului (secolele VI–VII și, eventual, VIII).

În unele situri<sup>37</sup> au fost descoperite vase lucrate cu mâna care aveau incizat semnul crucii simple (cel mai frecvent), al celei gamate simple sau un trident, de regulă, în zona umărului.

Urcioarele și amforele apar rar în siturile muntene, iar informații referitoare la motivul decorativ deținem doar pentru ultimul tip ceramic<sup>38</sup>, care putea fi neornamentat sau putea avea în zona umărului: linii dese în val, incizate (secolul al IV-lea p. Chr.); linii dese

---

<sup>34</sup> În așezarea de pe Câmpul Boja (cartierul Militari–București), vasele lucrate cu mâna reprezintă cca. 60–70% din totalul ceramicii descoperite aici, cf. Vl. Zirra, Gh. Cazimir, *op. cit.*, p. 60; Tot în București, în așezarea de la Băneasa–„La Stejar”, s-a semnalat prezența unei cantități mari a acestei ceramici, cf. Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 86; La Dulceanca, proporția vaselor lucrate cu mâna și a celor confecționate la roată este aproape egală, cf. Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 90 etc.

<sup>35</sup> I. Ionașcu, S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 661; S. Morintz ș.a., *op. cit.*, p. 766; La Dulceanca, doar 2 %, cf. Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 91

<sup>36</sup> S. Morintz ș.a., *op. cit.*, p. 766; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, *op. cit.*, p. 92; V. Leahu, *op. cit.*, p. 41; Vl. Zirra, Gh. Cazimir, *op. cit.*, p. 60; A. Ștefănescu, *Cercetările arheologice din cartierul Vitan, în București*, în „Materiale de istorie și muzeografie” (MIM), VIII, 1971, p. 75; Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 91; Maria Comșa, *Unele date privind așezarea din sec. VI–VII de la Radovanu, județul Ilfov*, în „Muzeul Național”, II, 1975, p. 336; *Istoria Românilor* II, p. 649

<sup>37</sup> Margareta Constantiniu, P. I. Panait, *op. cit.*, p. 92; V. Leahu, *op. cit.*, p. 41; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 91; A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 74; Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 91

<sup>38</sup> Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 148, 161, 185; Margareta Constantiniu, Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 98; *idem*, p. 109, 113

orizontale, incizate (secolele VI–VII); caneluri largi (secolele VI–VII); caneluri mărunte (secolele VI–VII); pete roșii-cărămizii, pictate (secolele VI–VII).

Mult mai des decât în celelalte două provincii, avem menționată, către sfârșitul secolului al VI-lea p. Chr., prezența destul de semnificativă a ceramicii de factură slavă<sup>39</sup>, însă inferioară cantitativ celei autohtone.

Observăm că, în Muntenia, spre deosebire de restul arealului delimitat, canelurile par a fi fost folosite mai rar pentru ornamentarea vaselor. Aici predomină liniile orizontale incizate, iar cele în val apar mai des decât în celelalte zone, chiar în întreaga perioadă, fiind prezente pe vase confecționate la roata rapidă, lentă sau manual.

Analizând elementele gamei decorative de pe ceramica specifică secolelor V–VII, apărută în teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, constatăm că ele sunt aproape aceleași cu cele din etapa anterioară, cu precizarea că, deseori, modul de execuție, dar și compoziția lor, au suportat unele modificări<sup>40</sup>. Canelurile, încă frecvente în primul secol al perioadei amintite, au fost, treptat, înlocuite cu liniile orizontale incizate, largi sau mai înguste și dese, simple ori formând benzi plasate, de regulă, pe umărul vaselor. Ele nu dispar, ci continuă să fie folosite mai rar, recipiente cu caneluri apărând și în orizontul cultural al secolelor VIII–XI.

O altă caracteristică a decorului este folosirea mai rară a liniilor incizate în val, comparativ cu acelea orizontale. Ele apar, sporadic, în prima parte a intervalului de timp precizat, secolele V–VII, și sunt mai bine reprezentate în a doua jumătate. De asemenea, deseori, este preferată realizarea unei singure linii în val sau a benzilor compuse din relativ puține astfel de elemente. Am putea spune că secolul al VI-lea p. Chr., poate și începutul celui următor, reprezintă perioada liniei orizontale, incizate. Uneori simplă, alteori în bandă dublă, triplă sau chiar acoperind întreaga zonă a umărului recipientului, aceasta depășește foarte rar jumătatea superioară a suprafeței exterioare a vasului. Nu putem afirma ce a determinat înlocuirea sau transformarea canelurilor în linii orizontale incizate, însă, remarcarea fenomenului respectiv și pe amforele de import, descoperite în Dobrogea, ne determină să considerăm că era o tendință valabilă

---

<sup>39</sup> V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 497; Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 92-94; V. Leahu, *Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou*, în „CAB”, II, 1965, p. 69; Margareta Constantiniu, *op. cit.*, p. 666; *eadem*, Suzana Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 98; Al. Madgearu, *op. cit.*, p. 117; *Istoria Românilor II*, p. 657

<sup>40</sup> Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 279

pentru un areal mai larg decât cel analizat de noi.

Canelurile, liniile orizontale și liniile în val au fost folosite, cu precădere, pentru ornamentarea vaselor cu forme romanice, realizate la roată rapidă și la roată mai lentă, căci trebuie să menționăm că a doua începe să fie reutilizată din această perioadă<sup>41</sup>. Ultimele elemente apar, sporadic, și pe vasele cu forme tradiționale geto-dacice, lucrate cu mâna. Dar, de cele mai multe ori, acestea nu prezintă nici un decor, sau au doar alveole ori creștături pe buză.

În mod excepțional, apar, acum, recipiente a căror suprafață a fost smălțuită sau vopsită. Aceste urme ale gamei decorative romane vor reapare, datorită influenței bizantine, în a doua parte a culturii vechi românești. De altfel, originea romană a majorității elementelor gamei decorative ceramice, din perioada respectivă, a fost de mult recunoscută în istoriografia de specialitate<sup>42</sup>, fiind parte integrantă a întregului care demonstrează, pentru arealul analizat, existența unei populații romanizate, majoritară. Fondul de bază al ceramicii secolelor VIII–XI va fi, din multe privințe (forme, tehnici, decor), un continuator al celui existent în veacurile V–VII, legătura dintre cele două orizonturi culturale putând fi identificată, cu precădere, la ceramica apărută în așezările de la Dulceanca (jud. Teleorman) și Radovanu (jud. Călărași)<sup>43</sup>, ale cărei caracteristici o pot plasa atât în etapa finală a primului orizont, cât și la începutul celui de-al doilea.

---

<sup>41</sup> Al. Madgearu, *op. cit.*, p. 33-34, 36

<sup>42</sup> Margareta Constantiniu, P. I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *op. cit.*, p. 96; Margareta Constantiniu, *op. cit.*, p. 673; O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 63; Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 279; C. Scorpan, *op. cit.*, p. 294; O. Toropu, *op. cit.*, p. 90; Ligia Bârză, *op. cit.*, p. 47-55 cu o discuție mai amplă în acest sens; Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V–XI e.n.*, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 29; Al. Madgearu, *op. cit.*, p. 116; *Istoria Românilor II*, p. 648

<sup>43</sup> Al. Madgearu, *op. cit.*, p. 119-120

**GENESIS OF POTTERY ORNAMENTS SPECIFIC  
TO THE 8<sup>TH</sup> – 9<sup>TH</sup> CENT., FOLLOWING THE PREVIOUS ONES,  
IN THE TERRITORIES BETWEEN THE CARPATHIANS,  
DANUBE AND BLACK SEA COAST**

Abstract

The author identifies the pottery decorative elements specific to the 5<sup>th</sup> – 8<sup>th</sup> cent., in the territories between the Carpathians, Danube and Black Sea. These elements reveal some regional characteristics given by peculiar conditions. The basic pottery fund of the 8<sup>th</sup> – 11<sup>th</sup> cent. will be, from many points of view (shapes, technology, sets) a continuer of the already existing ones from the 5<sup>th</sup> – 7<sup>th</sup> cent, the bond between the two cultural horizons being identified, mostly, on the pottery discovered in Dulceanca (Teleorman area) and Radovanu (Calarasi area). Its characteristics can place it in the final part of the first horizon, as well as at the beginning of the second one.